

VEDENÍ LEKCE - UČITEL V ROLI

Viz: MORGANOVÁ, N./SAXTONOVÁ, J.: Vyučování dramatu. Hlava plná nápadů.

STD a IPOS-ATRAMA Praha 2001. ISBN 80-901660-2-4

- tento text je souhrnem z výše jmenované knihy a slouží je pro potřeby kurzu

Učitel v roli znamená přijetí nějaké dramatické role v rámci příběhového dramatu. Učitel v tu chvíli nevystupuje jako učitel, ale jako někdo jiný – jako nějaká postava z příběhu.

Výhody učitele v roli:

- jste součástí dramatu a můžete spolu se třídou sledovat, co se právě děje,
- kontrolujete chod a napětí, protože jste přímo v akci
- můžete podporovat, povzbuzovat, komunikovat přímo zevnitř dramatu, sdílet objevy s žáky přímo

Pro žáky je to výhodné, protože:

- mají možnost převzít zodpovědnost, ujímat se vedení, rozhodovat se
- mají možnost svobodně vyjadřovat postoje a názory i odlišné od učitele v bezpečí role
- mají možnost komunikovat s učitelem na jiné rovině

- **Svou roli zde hrají tzv. výukové postoje – způsoby práce učitele:**

Manipulátor – učitel předává žákovi informace, žák je pasivní

Facilitátor – učitel nabízí pomoc, navrhuje, jak věci usnadnit, radí

Zmocňovatel – učitel je uvnitř práce a učí se spolu se svými žáky, je jedním z nich

- **Každá role má v sobě zároveň aspekty statusu** – „učitelova postavení na žebříčku moci ve vztahu ke studentům.

Vysoký status – navozuje vysoký stupeň ohrožení pro ty, kdo jsou v podřízeném postavení, velkou zodpovědnost a vysokou míru rizika pro toho, kdo má moc.

Prostřední status – umožňuje učiteli předat část zodpovědnosti a opět ji převzít zpět, pokud účastníci touží jen po vůdcovských privilegiích, a ne po zodpovědnosti.

Nízký status – je pro učitele rizikem, pokud nesleduje třídu a nepomáhá jí, aby si dala pozor na důsledky svých rozhodnutí a svých činů. Na druhé straně poskytuje výborné možnosti k tomu, aby akci dodala napětí, aniž dojde k zásahu do práce účastníků.“ (str. 55-56)

Vyučovací role učitele v roli

1. Role: Autorita

Status: vysoký

Postoj: manipulátor

Popis: Učitel disponuje plnou autoritou a vše má otevřeně pod kontrolou. Je „tím, kdo ví“ a třída si je toho vědoma.

Výhody: snadné řízení, bezpečí

Nevýhody: málo možností pro třídu k převzetí zodpovědnosti či vlastnímu rozhodování, napětí mezi učitelem a žáky je reálné

Příklady: král, šéf NASA, primář, starosta...

2. Role: Druhý v pořadí

Status: střední

Postoj: manipulátor, facilitátor, zmocňovatel

Popis: Učitel je „prostředníkem“. Neví, ale nabízí, že zjistí. Může se obracet na vyšší autoritu pro instrukce.

Výhody: flexibilita role dovoluje učiteli kdykoliv se vzdát autority nebo ji zcela převzít. Sdílí problém se třídou. Kontrola chodu a napětí je stále v rukou učitele. Třída přebírá zodpovědnost a činí rozhodnutí, takže je prostor pro nového vůdce z ní. Napětí je z fiktivního světa.

Nevýhody: málo učitel se musí bránit získání plné autority a rozhodování.

Příklady: zástupce primáře, kancléř, kapitán lodi, náměstek...

3. Role: Člen gangu

Status: nízký

Postoj: zmocňovatel

Popis: Autorita není plně v rukou učitele, ale ten může mít kontrolu prostřednictvím otázek a návrhů. Neví o moc víc než třída, jeho názor nemá větší váhu než jejich, mluví o „našich“ plánech.

Výhody: Učitel je jedním ze třídy a ptá se na jejich úrovni. Třída má prostor pro rozhodování, přebírání zodpovědnosti a vůdcovství. Učitel kontroluje chod a napětí prostřednictvím otázek.

Nevýhody: Učitel potřebuje důvěru v sebe i ve třídu, aby se mohl vzdát autority. Musí viditelně respektovat vůdce, vybraného třídou, být připraven přijmout to, co třída nabídne.

Příklady: jeden z lékařů, příslušník královského dvora, člen posádky, člen rady...

4. Role: Bezmocný

Status: velmi nízký

Postoj: zmocňovatel

Popis: Učitel je zcela v rukou třídy, potřebuje pomoc od žáků, neví a je závislý na to, zda třída najde řešení. Jeho otázky a komentáře mohou poskytovat vodítka. Může odmítnout slovy: „Myslím, že bych to nedokázal.“

Výhody: zodpovědnosti, rozhodování a vedení jsou zcela v rukou třídy, ale v žádném okamžiku není třída mimo kontrolu učitele.

Nevýhody: Učitel musí mít důvěru v třídu, v sebe a ve vzájemný vztah. Je často obtížné utajit to, co učitel ví. Role vyžaduje od žáků účast.

Příklady: pacient, nevolník, nováček na palubě, obyvatel města...

5. Role: Autorita, stojící v opozici ke skupině

Status: vysoký

Postoj: manipulátor (vnější), zmocňovatel (skrytý)

Popis: Oproti roli č. 1 učitel není nad třídou, ale je členem jiné skupiny, která představuje výzvu pro třídu. Třída musí znát pravidla hry tohoto dramatu.

Výhody: Třída nese zodpovědnost sama za sebe, učitel může zeslabit nebo zesílit tlak, podněcuje skupinu i jednotlivce.

Nevýhody: Učitel musí vnímat, jestli je třída schopna pracovat jako jedna skupina a zda je ochotna přijmout vůdce, který se objeví. Hrozí nebezpečí „královraždy“ – odstranění učitelovy role v rámci hry.

Příklady: člen vyšetřující komise, republikán, vetřelec na lodi, šéf opozice

6. Role: Ďáblův advokát

Status: vysoký

Postoj: manipulátor

Popis: Učitel je členem skupiny, ale podněcuje rozhodování skupiny spíše modulací hlasu, výrazem tváře, postojem těla. Jeho výzvy musí být silné a musí počítat s tím, že je bude muset obhajovat.

Výhody: podobně jako u role č. 5. Poskytuje dobrou příležitost k tomu, aby třída mohla obhajovat své nápady a rozhodnutí, aby se objevily vůdčí osobnosti a vznikalo zaujetí řešit problém.

Nevýhody: jako u role č. 5 – učitel si musí být jist tím, že i když je v opozici, nezpůsobí tím rozklad třídy. Musí si být jist tím, že třída přijme jeho nápady, že jeho role je logická a argumentace přesvědčivá a že je právem součástí skupiny.

Příklady: chirurg používající nový postup, rebel, astronaut, který ztratil víru ve smysl cesty

7. Role: Ten, kdo byl nepřítomen

Status: střední

Postoj: zmocňovatel

Popis: učitel vystupuje jako člen skupiny, který byl nějaký čas nepřítomen a neví, co se stalo v době jeho nepřítomnosti. Potřebuje se to od třídy dozvědět, je v pozadí.

Výhody: Příležitost ke zpomalování akce u třídy, která je hodně akční. Dialog s učitelem umožňuje reflexi dění podněcovanou otázkami učitele.

Nevýhody: učitel musí přijmout informace, které mu poskytne třída, i když ví, že jsou nepřesné a může mít potíže při prosazování vlastních znalostí o faktech. Může ale pochybovat: „Opravdu?“, „Souhlasíte skutečně všichni?“

Příklady: starý chirurg v penzi, který přišel na návštěvu, účastník křižácké výpravy, kontrolor mise, člen rady, který se vrátil po dlouhé nemoci...

8. Role: Autorita stojící mimo akci

Status: vysoký/střední

Postoj: facilitátor

Popis: učitel je obvykle v roli úřední osoby, která je ve službách skupiny, ale iniciativy vychází ze skupiny. Jeho úkolem je radit, když je o to požádán, a zaručit, že všechny skupiny se zaměří ve své práci na stejné ohnisko.

Výhody: učitel je pozorovatelem, ale může kontrolovat činnosti tím, že se postaví proti snadným řešením a zajišťuje, aby všechny skupiny nebo jejich členové pracovali a byli zapojeni do akce.

Nevýhody: učitel má malou kontrolu nad učením, protože třída směřuje k vlastní dramatické hře a nepotřebuje ho. Je těžké do hry proniknout, aniž by učitel převzal roli autority.

Příklady: správce nemocnice, kancléř v království, koordinátor na lodi...

9. Role: Okrajová role

Status: vysoký/střední

Postoj: facilitátor

Popis: Učitel není v žádné specifické roli, je jen tím, kdo má právo být přítomen a klást otázky.

Pomáhá třídě vybudovat zázemí, případně kontroluje skupiny při samostatné práci kladením otázek.

Výhody: může vyjádřit své osobní pocity a myšlenky, může prohloubit pochopení nebo zpomalit akci.

Nevýhody: může to být matoucí – kdo se ptá a proč? Může se stát vyšetřovatelem. Nepochopení od třídy, proč se učitel mimo roli vměšuje do akce – kdo je a co chce???

Příklady: vrátný, uklízečka, dvořan, posel, někdo z letového centra, reportér...

V principu jde o to, že některá příběhová dramata nebo jejich části je pro učitele výhodnější vést v roli nějaké postavy, protože tím:

- zvyšuje pocit dramatu – fiktivního světa
- přináší napětí do akce
- má možnost provokovat třídu k jednání, přejímání zodpovědnosti, vedení, vstupu do fiktivního světa
- dává najevo, že teď je jednání fiktivní, ale zcela v rukou třídy
- je to zábavné

Co je ale třeba mít promyšlené, je vaše role – jaká je:

Je silná? Slabá? Potřebuje pomoc? Rozkazuje? Je pro účastníky ohrožením? Přináší nějaké zásadní informace?

V rámci jednoho příběhu může mít učitel rolí i více, ale o to více je třeba si je přesně definovat.

Mohou vám pomoci i vnější prostředky – např. kostýmový prvek, způsob mluvy, držení těla...

Velmi často používáme např. techniku **horké křeslo**, kdy se žáci ptají učitele v roli na to, kdo je, co ví, zjišťují tajemství dané postavy, její vztahy k ostatním postavám apod.

Zde je třeba mít ujasněnou svou roli a také informace, které vaše postava může vědět a říct.

Nebojte se toho!

Zpočátku je dobré být jednodušší a mít rolí méně, postupně si s nimi můžete více hrát. Ale rozhodně je učitel v roli prvkem, který dělá drama zábavnější, pravdivější, vnáší do něj napětí a zájem.